

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/transformacja-ustrojowa/106449,Okragly-stol.html>

Pierwsze robocze spotkanie przedstawicieli strony rządowej i opozycyjnej w ośrodku MSW w Magdalence. 16 IX 1988 r. Fot. z zasobu AIPN

ARTYKUŁ

Okrągły stół

OKRES HISTORYCZNY

(1980-1990) Epoka Solidarności

Autor: IRENA SIWIŃSKA 05.04.2024

5 kwietnia 1989 r., po niemal dwóch miesiącach negocjacji między przedstawicielami opozycji solidarnościowej i władz komunistycznych w Polsce, podpisano porozumienia wieńczące obrady okrągłego stołu.

Budzące do dzisiaj wiele kontrowersji rozmowy okrągłego stołu rozpoczęły proces przemian ustrojowych w PRL. Przyczyniły się także do zmian wprowadzanych w latach osiemdziesiątych w innych krajach bloku wschodniego.

Ustępstwa w ostateczności

Na podjęcie rozmów władz PRL z opozycją – wraz z przedstawicielami Kościoła katolickiego w roli obserwatorów – wpłynął potężny kryzys gospodarczy, spowodowane nim strajki, a także narastająca niewydolność systemu. Sytuacja ta groziła dalszym wzrostem napięć społecznych oraz wstrzymaniem wsparcia finansowego z zagranicy. Zdając sobie sprawę z tych zagrożeń, strona rządowa zdecydowała się na pewne ustępstwa w sferze politycznej. Duże znaczenie miały tutaj również plany kontrolowanej transformacji wdrażane ówczesnie przez władze ZSRS („pierestrojka”).

Negocjacje strony rządowej z opozycją, znane jako obrady okrągłego stołu, w Pałacu Namiestnikowskim. Na pierwszym planie siedzą tyłem, od lewej: Władysław Frasyniuk, Lech Wałęsa, Tadeusz Mazowiecki, Mieczysław Gil. 6 lutego lub 5 kwietnia 1989 r. Fot. z zasobu AIPN

Przedstawiciele strony rządowej podczas plenarnego posiedzenia okrągłego stołu. Siedzą od lewej: gen. Czesław Kiszczak, Marek Hołdakowski, Leszek Miller, Aleksander Kwaśniewski, Norbert Aleksiewicz. Pałac Namiestnikowski w Warszawie, 6 lutego lub 5 kwietnia 1989 r. Fot. Dionizy Gładysz, fot. z zasobu AIPN

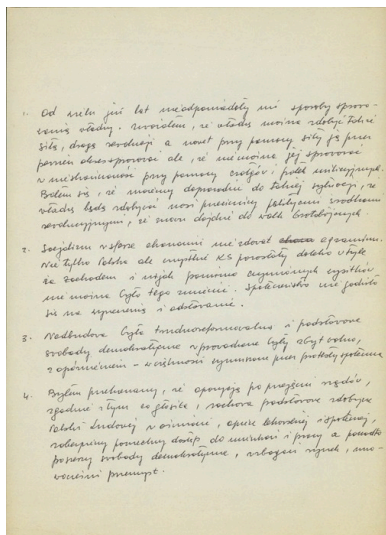
Posiłek w trakcie przerwy w obradach okrągłego stołu. Przy stole siedzą od lewej: Tadeusz Mazowiecki, gen. Czesław Kiszczak, Lech Wałęsa. Nad gen. Kiszczakiem pochyla się Adam Michnik. Pałac Namiestnikowski w Warszawie, 6 lutego lub 5 kwietnia 1989 r. Fot. z zasobu AIPN

Notatka gen. Czesława Kiszczaka, jednej z najważniejszych postaci w aparacie władzy PRL lat osiemdziesiątych XX w., rzuca wiele światła na motywacje obozu rządzącego. W dokumencie tym, dotyczącym genezy podjęcia rozmów z opozycją, Kiszczak pisze m.in.:

„Uważałem, że władzę można zdobyć także siłą, drogą rewolucji, a nawet przy pomocy siły ją przez pewien okres sprawować, ale nie można jej sprawować w nieskończoność przy pomocy czołgów i pałek milicyjnych”,

i dalej:

„Socjalizm w sferze ekonomii nie zdawał egzaminu. Nie tylko Polska, ale wszystkie k[raje] s[ocjalistyczne] pozostały daleko w tyle za Zachodem i nijak, pomimo czynionych wysiłków, nie można było tego zmienić”.

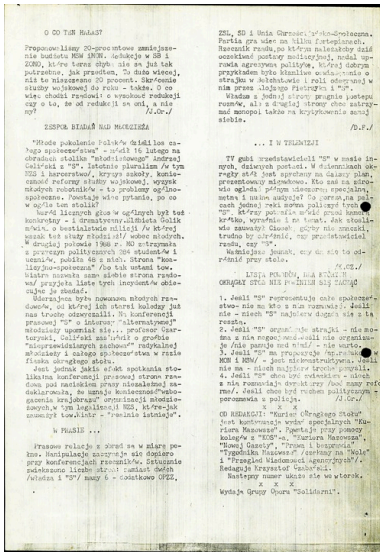

Notatka gen. Kiszczaka dotycząca genezy podjęcia rozmów z opozycją. Z zasobu AIPN

Historyczne postanowienia

Obrady okrągłego stołu, przez część działaczy opozycji zdecydowane o protestowane, odbywały się w ramach trzech głównych zespołów negocjacyjnych: pluralizmu związkowego, gospodarki i polityki społecznej oraz reform politycznych, a także licznych podzespołów i grup roboczych. Łącznie zaangażowanych było ponad 700 osób, w tym ekspertów z poszczególnych dziedzin. Posiedzenie plenarne przy okrągłym stole – w Pałacu

Namiestnikowskim (obecnie Pałacu Prezydenckim) w Warszawie, wówczas będącym siedzibą Urzędu Rady Ministrów – odbyło się tylko dwukrotnie: podczas inauguracji i zakończenia obrad.

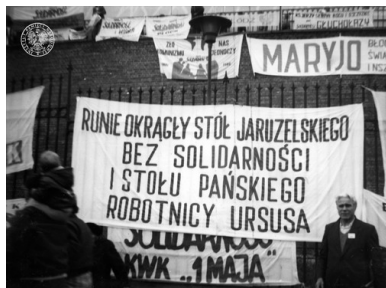

„Kurier Okrąglego Stołu”, nr 1, z 17 lutego 1989 r. - pismo Grupy Oporu „Solidarni”. Wśród innych tekstów pojawia się „Lista powodów, dla których okrągły stół nie powinien się zacząć”. Słynne z wielu spektakularnych akcji Grupy Oporu, wyróżniające się radykalizmem, w 1985 r. wyodrębniły się z podziemnego Regionu Mazowsze. Funkcjonowały do 1989 r. Z zasobu AIPN

Wśród najważniejszych postanowień podjętych 5 kwietnia 1989 r. znalazły się te, które określały warunki przeprowadzenia częściowo wolnych wyborów parlamentarnych: 65% miejsc w Sejmie zostało zagwarantowanych dla kandydatów partii rządzącej i jej satelitów, o 35% mogli się ubiegać pozostali kandydaci. Ponadto przywrócono instytucje: Senatu (wyłanianego w wyborach większościowych) oraz Prezydenta (wybieranego przez Zgromadzenie Narodowe), zlikwidowano natomiast kojarzoną jednoznacznie z ustrojem komunistycznym Radę Państwa.

Doniosłe znaczenie dla strony opozycyjnej miało postanowienie umożliwiające legalizację „Solidarności” oraz

innych organizacji zdelegalizowanych po wprowadzeniu stanu wojennego, takich jak Niezależne Zrzeszenie Studentów czy Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich. Relegalizacja NSZZ „Solidarność”, co opozycja stawiała jako warunek podjęcia rozmów z władzami przy okrągłym stole, ostatecznie nastąpiła dopiero po zakończeniu obrad.

Hasło widoczne na transparencie:

„Runie okrągły stół Jaruzelskiego / bez Solidarności / i stołu pańskiego / robotnicy Ursusa”

nawiązuje do żądań relegalizacji NSZZ „Solidarność”. Fotografia z VI Pielgrzymki Ludzi Pracy w Częstochowie, wykonana przez tajnego współpracownika i przekazana do RUSW w Dzierżoniowie. 17 lub 18 września 1988 r. Fot. z zasobu AIPN

Ślady historii w Archiwum IPN

W Archiwum IPN znajduje się wiele dokumentów świadczących o wyrachowaniu, z jakim rząd komunistyczny w końcu lat osiemdziesiątych zgadzał się na ograniczone ustępstwa na rzecz „Solidarności”.

ZADANIA WYKONAJĄCE Z OBEJTY AKTYWNEJ
STRATEGII GOSPODARSTWA WYKONANE W KRAJU
(Z UWZGLĘDNIENIEM PROBLEMÓW WYSTĄPIAJĄCYCH
Z PRZYJĘCIEM DO WOKRĄGŁEGO STOŁU)

1. Opracowanie, w jak najkrótszym czasie, programu umocnienia gospodarki, obliczonego na efekt, zwłaszcza rynkowy i ustalenie osoby odpowiedzialnej za jego realizację.
 2. Równoczesne stworzenie konkretnego programu udzielenia pomocy na najbliższe miesiące i lata, przy czym niezbędne są decyzje regulujące mechanizm dochody - ceny, które dla przeciwnego obydwójda są najbardziej adekwatnymi decyzjami gospodarczymi. Problem cen np. jest w naszym kraju potrącanym jako zagadnienie polityczne, a nie ekonomiczne. Inna sprawa, że w zakresie społecznego odbioru polityki gospodarczej wytworzyła się opinia "kamikadźska kula" - rozwiązanie w sferze ekonomicznej wymagań decyzyjnych ruchów i rozwiązań także niespopalanych, co stwarza zagrożenie naruszenia społecznych, ich brak natomiast - doprowadzi do skutków perspektyw np. strażaków - prowadzi do pogorszenia sytuacji gospodarczej, blokując tym samym drogi wyjścia z kryzysu.
- Program naprawy gospodarki musi również uwzględnić coraz liczniejszą powstającą się grupę wskazującą na potrzebę zmiany głównych kierunków działalności gospodarczej - m.in. z uwagi na brak efektów, chodzi tu o odwołanie od linii ex-ante zamkniętego inwestowania w przeszłość, co spowodowało rażące niedofinansowanie przemysłu ciężkiej grupy np. lekkiego, przetwórczego, rolnictwa, usług itp.

Fragment opracowania Departamentu III MSW (w jego gestii było zwalczanie przejawów działalności „antypaństwowej” w kraju) zawierającego rekomendacje dla rządu w związku z planowanymi rozmowami okrągłego stołu. Jako pierwsze zadanie wymienione jest przygotowanie „programu umocnienia gospodarki, obliczonego na efekt, zwłaszcza rynkowy”. 9 września 1988 r. Z zasobu AIPN

3. W społeczeństwie utrzymują się nastroje rozliczeniowe. W wielu wypowiedziach pojawia się kwestia ukarania winnych doprowadzenia do katastroficznej sytuacji, tych którzy swoją niedołężnością, dbaniem o własny interes, doprowadzają gospodarkę do coraz większego załamania. Oczekuje się publicznego ukazania mechanizmów kryzysu i ukarania osóba za odpowiedzialność. Mniej radykalna część społeczeństwa doszła się do prostego odsunięcia od władzy osób, które się nie sprędywały, co spowoduje się w sumie do oczekiwania, iż rząd ustąpi.
 4. Nowe kadry muszą najpierw postawić się do obywateli społecznej odpowiedzialności. Przedstawiciele rządu też muszą oficjalnie mieć wątpliwości. Powinni dzielić się nimi ze społeczeństwem. W ten sposób ludzie zobaczą twarz normalnych ludzi. Dotychczasowa powódź, trzymanie się kurczowo błędnych decyzji, tworzyła obraz arogancji władzy.
 5. Należałoby się zastanowić nad ideologicznym aspektem przemian reform politycznych i gospodarczych. Powrót do mechanizmów rynkowych nie pozostaje bowiem bez wpływu na sytuację i świadomość społeczną. Dotychczasowa filozofia kadu społeczno-gospodarczego zakładała - w dalszym uproszczeniu - iż sprawa jednostki zajmuje się państwo t.j. rząd ludowy, reprezentujący interesy klasy robotniczej. Wypływają się więc ze swych powinności wobec państwa jednostka oczekuje wzajemnej opieki t.j. dbałości o swe interesy (stad m.in. wyłączenie rozliczeniowe postawy strajkujących ostatnio robotników).
- Znamy postaw, idące w kierunku uwolnienia ludności, ich ich strony materialnie zależą faktycznie i głównie od nich samych (a jest to wazki czynnikiem napędowy gospodarki). Jest pochodzi reform nie tylko gospodarczych, ale i politycznych - wiąże się bowiem z partycypacją ludzi w podejmowaniu i ponoszeniu odpowiedzialności za decyzje, także polityczne.

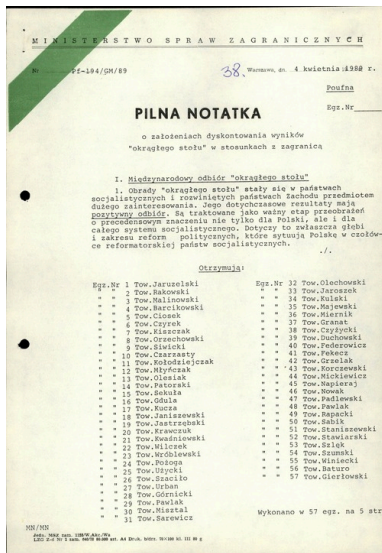
**Fragment opracowania
Departamentu III MSW
dotyczącego rekomendacji w
związku z planowanymi
rozmowami okrągłego stołu. W
punkcie 3 mowa jest m.in. o
potrzebie wymiany
skompromitowanych kadr
rządzących na nowe, które „też
muszą oficjalnie mieć
wątpliwości”. 9 września 1988 r.
Z zasobu AIPN**

W aktach widać też wyraźnie dążność przedstawicieli aparatu władz PRL do tego, by porozumienia okrągłego stołu wykorzystać propagandowo – dla umocnienia swojej pozycji w kraju i za granicą. W przeznaczonym na użytek wewnętrzny opracowaniu z 4 kwietnia 1989 r. minister spraw zagranicznych Tadeusz Olechowski w kontaktach z krajami bloku wschodniego zalecał zachować

„umiarkowanie i powściągliwość w propagowaniu wyników »okrągłego stołu«, zwłaszcza tezy o precedensowym charakterze przemian w Polsce”.

Co do kontaktów z Zachodem natomiast zauważał, że PRL zyskała

„duży kapitał polityczny – chodzi teraz o zdyskontowanie go w sferze gospodarczej, nadal bowiem deklaracje polityczne [partnerów zachodnich] nie idą w parze z zaangażowaniem w sprawy ekonomiczne, zwłaszcza w zakresie ułatwień spłat zadłużenia i dostępu do kredytów”.

Fragment opracowania ministra spraw zagranicznych Tadeusza Olechowskiego na temat wykorzystania propagandowo porozumień okrągłego stołu na arenie międzynarodowej. Z zasobu AIPN

W AIPN można znaleźć również stenogramy posiedzeń wszystkich komisji i podkomisji okrągłego stołu, komentarze na temat obrad i ich kulis pojawiające się w prasie oficjalnej i drugoobiegowej, doniesienia z zagranicy. Nie brakuje także fotografii ze spotkań nieoficjalnych – dla wielu bulwersujących – w mniejszym gronie przedstawicieli rządu i opozycji, organizowanych w ośrodku MSW w Magdalence już od września 1988 r.

Pierwsze robocze spotkanie przedstawicieli strony rządowej i opozycyjnej w ośrodku MSW w

Magdalence. 16 IX 1988 r. Fot. z
zasobu AIPN

Więcej interesujących materiałów na profilu **Archiwum IPN**

COFNIJ SIĘ